

La culture française de Jelena Dimitrijević: «l'âme serbe» entre l'Orient et l'Occident

Par le biais de la culture française cet ouvrage se propose d'analyser l'identité polyphone de l'écrivaine serbe Jelena Dimitrijević. *Grosso modo*, il s'agit d'une triple formation : en premier lieu, Jelena Dimitrijević est née serbe chrétienne de sorte que la foi orthodoxe, les coutumes et la culture de son peuple lui étaient inculquées depuis son enfance et son adolescence. En second lieu, elle a tôt appris la langue turque ainsi que les mœurs et la culture des musulmans turques (notamment des femmes) qu'elle avait l'occasion de connaître et d'aimer justement sur sa terre natale où, à l'époque, l'Empire Ottoman dominait toujours. En lieu final, ses capacités intellectuelles et spirituelles avec son cosmopolitisme inné la feront un voyageur du monde assoiffé du savoir empirique. Jelena Dimitrijević parcourt le monde entier tout en gardant sa passion pour l'Orient, qu'elle confesse en tant que sa religion intime, mais aussi pour l'Occident qui est son amour et pourtant, elle ne fait que jeter un regard sur lui de temps en temps. Issue des Balkans, au carrefour de ces deux grands courants culturels, Jelena Dimitrijević connaîtra aussi les étendues de l'Extrême Orient (à travers la Turquie, l'Égypte, la Palestine et la Syrie, elle atteint finalement l'Inde, le Sri Lanka, la Chine et le Japon) et celles de l'extrême Occident (après la France, l'Italie et l'Espagne, elle fait deux tournées de l'Amérique). Ce que nous nous efforçons d'envisager dans cet article, c'est le rôle considérable de la langue et de la culture française dans la médiation littéraire, symbolique et culturelle effectuée par Jelena Dimitrijević. Par le biais de sa francophilie nous nous voulons dégager un large éventail des connaissances, des émotions et de la spiritualité qui composent d'un côté l'identité polyphone de l'écrivaine serbe, et de l'autre côté sa production littéraire. En suivant l'évolution de l'identité polyphone de Jelena Dimitrijević depuis sa couche nationale à la couche cosmopolite, toujours dans le dialogue interculturel entre l'Occident et l'Orient ainsi qu'entre la littérature et la réalité, nous finissons par conclure que la langue, la littérature et la culture française émergent toujours de l'œuvre littéraire de Jelena Dimitrijević et créent sa vision du monde.

Mots-clés: interculturalité, Orient et Occident, identité et altérité, langue, littérature et culture françaises, Jelena Dimitrijević.

Јелена Димитријевић, Српски књижевни гласник и Америка¹

У раду се анализирају текстови који припадају америчком кругу тема Јелене Димитријевић, а објављени су у првој и новој серији *Српског књижевног гласника* (1901–1914. и 1920–1941). У фокус истраживања је постављена приповетка „Американка“, која своје коментаре, допуне и тумачења добија у текстовима који су након ње публиковани. Посматра се начин на који се око ове приповетке плете интертекстуална и значењска мрежа од 1912. када је објављена до 1934. када се штампа амерички путопис Јелене Димитријевић *Нови свет или у Америци годину дана*. Анализира се место америчког круга текстова ове ауторке у два контекста: 1) у координатама књижевне јавности где представљају својеврсни ексклузивитет и изузетак и 2) у оквиру феминистичке јавности где се посматрају у корпусу друштвених појава и феномена значајних за американизацију српског међуратног културног простора и друштва.

Кључне речи: Јелена Димитријевић, Америка, „Американка“, Американке, американизација, Српски књижевни гласник

¹ Овај рад је настао на основу излагања „Јелена Димитријевић у феминистичкој и феминистичкој периодици“ које је саопштено на округлом столу *Читате ли Јелену Димитријевић?* одржаном 09. априла 2016. године на Филолошком факултету у Београду у оквиру пројекта *Књиженство – теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915.* године (бр. пројекта 178029), а проширен је и завршен у оквиру пројекта *Улога српске периодике у формирању књижевних, културних и националних образаца* (бр. пројекта 178024). Оба пројекта финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Јелена Димитријевић, књижевница

Јелена Димитријевић је објављивала у многобројним часописима, сарађивала са низом издавачких кућа и уредника, а како њена књижевна активност временски покрива крај XIX и прву половину XX века, остварила је и квантитавно и квалитативно значајан и жанровски разноврстан опус који обухвата песме, приповетке, романи, путописе, репортаже, новинске чланке. Према сопственом сведочењу, песме је почела да пише веома млада са дванаест година још у родитељској кући, а дебитовала је 1892. године, управо, песмом у часопису *Отаџбина*.² Током прве половине XX века њено дело је доживело двоструку рецепцију и, условно речено, двосмерну канонизацију: књижевну и феминистичку. Двострука рецепција и канонизација ауторки је била типична за 20-те и 30-те године прошлог века. Захваљујући процвату (књижевне) штампе са једне, и снажном феминистичком покрету са друге стране, ауторке су реципиране у два сегмента културног живота: књижевном и феминистичком, односно у књижевним часописима и у (прото)феминистичкој периодици.

2 Анђа Бунушевац, „Јелена Димитријевић“, *Жена и свет*, бр. 3 (1928): 9. У овом чланку који је делом интервју са Јеленом Димитријевић, а делом коментар новинарке, Анђа Бунушевац преноси сведочења књижевнице о стваралачким почецима из којих сазнајемо да је своју поезију крила од родитеља а касније и од мужа: „Моје песме биле су моја највећа тајна. (...) Крила сам моје песмице 'као змија ноге', сматрала сам их својим највећим грехом“.

Двоструко „читање“ ауторки је било међусобно условљено и подстакнуто, тј. феминисткиње су настојале да на страницама својих часописа приказују успешне књижевнице, те да објављују њихове текстове, односно да приказују књижевни, уметнички, културни, научни, активистички рад жена. Такође, саме ауторке су често деловале на два плана, те су истовремено градиле „књижевну“ каријеру, али су биле и чланице феминистичких удружења, посећивале су феминистичке конгресе, остваривале интернационалне контакте и јавно се декларисале и деловале као феминисткиње. Тако је и њихово партиципирање у културној јавности било и књижевно и феминистичко. Феминисткиња Анђа Бунушевац, на пример, представљајући Јелену Димитријевић читатељкама часописа *Жена и свет* пише: „она је својим делима, улазећи у живот и душу жене, привезала и разумела све жене.“³ Ово препознавање жена у књижевном стваралаштву ауторки је било веома важно место у јавном говору о женским текстовима и управо на њему, на препознавању и разумевању, на утиску да се књижевнице не само обраћају читатељкама, већ и да о њима говоре, градила се женска солидарност којој је у знатној мери допринела и Јелена Димитријевић како својим текстовима и активностима у бројним домаћим и светским удружењима, тако и иконичношћу своје фигуре којом је представљала самосталну жену, књижевницу и светску путницу.

Изузетно битан аспект женске солидарности, умрежавања, повезивања и разумевања били су часописи као један од кључних конститутивних чинилаца јавне сфере. Јелена Димитријевић је у штампи присутна непосредно, тј. као ауторка прилога, у књижевним часописима, и иконично, односно посредно, кроз чланке у којима се о њој говори, и то најчешће у (прото)феминистичкој штампи као пример књижевнице и светске путнице.⁴ У даљем току рада

3 Ibid.

4 Када је реч о протофеминистичкој штампи најупечатљивија су два портрета Јелене Димитријевић, у часопису *Жена* из 1911. године и у алманаху *Српкиња* 1913. године. У часопису *Жена* (ур. Милица Томић) 1911. године штампана је фотографија Јелене Димитријевић на нумерисаној првој страни броја, а затим и њена кратка биографија преузета из *Материнске читанке: за српске кћери и матере*, коју је приредила Јела Спасић са Петром Стојановићем 1905. године. Као илустрација њеног књижевног рада објављена је песма „На тераси“. Други портрет је у алманаху *Српкиња* из 1913. године (ур. Јелица Беловић Бернаджиковска) где је у одељку

бавићемо се сарадњом Јелене Димитријевић и *Српског књижевног гласника* и посебно њеним текстовима посвећеним америчким темама у овом часопису.

Јелена Димитријевић и *Српски књижевни гласник*

Сарадња Јелене Димитријевић и *Српског књижевног гласника*⁵ започела је већ у првој години живота овог часописа: током 1901. године она у новоформираном часопису објављује три песме и једну приповетку. Након што је Јовану Скерлићу поверено његово уређивање она овде публикује нека од својих најзначајнијих дела, као што су путопис *Писма из Солуна* и приповетку *Американка*. Уз то, двадесет и девет објављених, жанровски разноврсних, чланака, чини је ауторком са највећим бројем прилога у првој *Гласниковој* серији од свих књижевница које у овом часопису објављују, а међу којима су и Даница Марковић, Милица Јанковић, Паулина Лебл Албала, Исидора Секулић. Јелена Димитријевић је уједно и најстарија ауторка међу сарадницама овог листа и у тренутку покретања часописа, за разлику од већине осталих сарадница, већ је позната књижевница чији се прилози налазе у низу часописа и листова.⁶

У првој серији *Српског књижевног гласника* Јелена Димитријевић објављује поезију, коју често потписује само именом изостављајући презиме, затим приповетке и путопис. Најзначајнија дела која је овде штампала су свакако солунски путопис и приповетка „Американка“. „Сусрет“ ова два текста на страницама *Гласника* је симболичан и индикативан: то су уједно и последња два прилога која Јелена Димитријевић објављује у овој серији часописа, те се и

посвећеном књижевницама Јелена Димитријевић представљена биографијом и фотографијом, а ауторка чланка потписана као Б. Б. доноси и изводе из романа *Нове* Јелене Димитријевић, посебно оне делове који описујући живот Туркиња говоре и о животу жена уопште.

5 У раду ће бити равноправно коришћен пун назив часописа *Српски књижевни гласник* и скраћено *Гласник*.

6 О женском ауторству у *Гласнику* в. Јелена Милинковић, „Женска књижевност у првој серији *Српског књижевног гласника*: библиографска перспектива“, у *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*, ур. Ана Ђосић-Вукић, Весна Матовић (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014), 83–106.

хронолошки „додирују“. „Писма из Солуна“ штампају се у 12 делова током 1908. и 1909. године, након њих, ауторка се три године не оглашава у *Гласнику*. Следећи, уједно и њен последњи прилог у предратној серији часописа, јесте управо приповетка „Американка“ објављена у два дела 1912. године. Ова два текста симболички илуструју две сфере интересовања Јелене Димитријевић: Исток и Запад, Оријент и Окцидент, односно Туркиње и Американке, али такође и два доминантна облика њеног књижевног израза: документаристика/путопис и фикција/приповедне форме. Симболичан је такође и податак да су оба ова текста, „Писма из Солуна“ и „Американка“, у форми књиге објављени исте 1918. године код истог издавача И. Ђ. Ђурђевић из Сарајева. Као што су „Писма из Солуна“ у *Српском књижевном гласнику* својеврсна најважна романа *Нове*, најзначајнијег дела о животу турских жена Јелене Димитријевић, који је објављен 1912. године, тако је приповетка „Американка“ најважнија текстова о Америци и Американкама, који ће уследити у међуратном периоду.

Када је реч о сарадњи Јелене Димитријевић и нове серије *Српског књижевног гласника* (1920–1941), она није интензивна, али је тематски компактна. Објавила је седам ауторских чланака, а свега два текста су посвећена њеном стваралаштву, тако да је реч о тек девет библиографских јединица у којима је ова ауторка директно или посредно присутна. Међутим, ови текстови су значајни јер је већина посвећена америчким темама, што представља својеврсни континуитет са последње објављеним радом у првој *Гласниковој* серији. Током 1923. објављује текст „Американке“ у три дела, који чак и насловом реферише на предратну „Американку“, 1924. године приповетку „У Америци нешто се догодило“, а 1934. штампана су два текста о тек објављеном путопису *Нови свет или у Америци годину дана*: белешка непознатог аутора (потписана са В) и приказ Исидоре Секулић. Овим је овај путопис индиректно преко рецепцијских текстова, присутан и у самом часопису. Дакле, Јелена Димитријевић се у првој серији *Гласника* последњи пут огласила говорећи о америчкој жени у фикционалном жанру љубавне приповетке, а прво оглашавање у новој серији је, такође, говор о Американкама, али у форми репортаже, феминистичког есеја или

путописа. Сем набројаних радова Јелена Димитријевић у новој серији *Српског књижевног гласника* објављује два путописна текста „Писмо са Тракије“ у два дела 1924. и „На тихом океану“ 1930. године.⁷

Од предратне приповетке „Американка“, па до путописа из 1934. године групишу се текстови који чине амерички круг тема ове ауторке. За ове радове је посебно значајна њена сарадња са *Гласником*, јер како библиографија показује овде је објављен највећи број текстова овог тематског корпуса. Овом кругу тема свако треба додати и текст „Код Мисиз Хес“ објављен 1929. године у часопису *Мисао*. Сви ови радови гравитирају ка путопису *Нови свет или у Америци годину дана* или тиме што су његови делови, или тако што антиципирају или допуњују његов текст. У том смислу можемо рећи да је амерички путопис Јелене Димитријевић живео на страницама међуратне периодике пре него што је био целовито објављен у форми књиге.

Америка у српској путописној култури

Јелена Димитријевић 1934. године објављује путопис из Америке: *Нови свет или у Америци годину дана* који је настао током њеног путовања 1919. године. Нису познати разлози због којих је овај рукопис чекао деценију и по да буде публикован. Један од његових приказивача примећује раскорак између времена настанка и тренутка штампања:

Ови написи о Америци писани су пре скоро две деценије, у време просперитета. Зашто су они објављени тек данас кад та и таква Америка више и не постоји, и за коју је интерес читалаца, испоредив га са радозналешћу за осиротелу Америку данашњице и њену судбину у сутрашњици, готово ништаван!⁸

У предговору књизи, писаном пред објављивање, ауторка каже да је Америку посетила два пута 1919/1920, а затим седам година касније: „Дошавши у Америку поново, после седам година, ја опазих да је

⁷ За детаљне библиографске податке в. одељак *Литература* на крају рада.

⁸ В, „Јелена Ј. Димитријевић. Нови свет, или у Америци годину дана. Београд 1934.“, *Српски књижевни гласник*, књ. 43, бр. 7 (1934): 546.

њезин просперитет достигао врхунац“, а овај просперитет објашњава чињеницама из свакодневног живота тамошњег становништва:

У 1919 и 20 години – ’сваки шести Њујоршанин имао је аутомобил’, у 1927 ’сваки, чак и куварице’... Неки наши, скромни радници, стекли су кућу, истина на отплату, па и аутомобил, на отплату ...Онда су Американке носиле сукњу до пета, сад до колена; онда су имале кратку косу само оне жене које су боловале од тифуса, сада готово све; онда су жвакале гуму јавно а пушиле тајно, сад... Тако жене. А људи? Старе педесетоспратнице проглашују за обичне билдинге, а нове стоспратнице за облакодере.⁹

Путопис о Америци београдски издавач објављује усред економске кризе, односно „велике депресије“ која се 30-их година догодила овој земљи. У предговору свом путопису Јелена Димитријевић уноси и ову перспективу питајући се: „А каква ли би ми се учинила ова садашња Америка, Боже мој!? Јер ја лакше замишљам Хималаје без снега, но Америку без богатства.“¹⁰

У тренутку излагања у овом путопису се симболички прелама више временских перспектива и неколико различитих друштвено-историјских и политичко-економских оквира. Наиме, путопис је настао 1919/1920. у времену облеженом тек завршеним Првим светским ратом, у његовом предговору ауторка је извршила поређење са својим другим путовањем 1927. када је развој америчке индустрије и друштва у целини био на врхунцу када је о међуратном периоду реч. Захваљујући томе путопис можемо читати као најаву развоја и освојених слобода који ће свој врхунац тек доживети. Међутим, време у коме путопис излази јесте време велике економске кризе након краха њујоршке берзе (1929). Сва три контекста: постратни период, доба просперитета и године економске пропасти и велике депресије симболички се укрштају како у предговору који ауторка пише, тако и у рецепцији овог путописа.

Значајно је рећи да се у међуратном периоду веома мало или се готово нимало не пише о Америци када је о путописним текстовима реч. Ова земља није била тема у фокусу међуратне

⁹ Јелена Димитријевић, *Нови свет или у Америци годину дана* (Београд: Ед. У. Р. – Н. У. С., 1934), стр. X.

¹⁰ Ibid.

путописне културе иако су дипломатско-политички односи између две државе током и након Првог светског рата били врло интензивни. Сумирајући ове односе историчарка Радина Вучетић закључује:

Добре односе, продубљене савезништвом у рату, снажно је учврстила и чињеница да су САД вероватно вођене Вилсоновом идејом о праву народа на самоопредељење, биле међу првим земљама које су признале Краљевину СХС 1919. године. У новоствореној држави, Краљевини СХС/Југославији, дипломатски односи између Југославије и САД одвијали су се на највишем нивоу, на нивоу посланстава. У међуратном периоду, укупни односи две земље ишли су узлазном линијом, нарочито када је трговина била у питању.¹¹

Путопис Јелене Димитријевић је по свом хронотопу јединствен у српској путописној култури¹² што уочава и Владимир Гвозден, у својој књизи о путописима међуратне Југославије, именујући га изузетком.¹³ Такође, путопис о Америци у географији путописа ове ауторке представља јединствени пример и изузетак јер је, иако је пропутовала готово читав свет, већином писала о земљама Далеког или Блиског истока. Уопште писање о Америци није било уобичајено за српски културни простор: „Она, ипак, није попут старе Европе, привлачила велику пажњу путописаца“.¹⁴ Када се, на пример, погледа библиографија једног од централних часописа епохе, часописа *Мисао*, у предметном регистру под појмом Америка стоји само једна библиографска јединица која се односи на ову тему, и то управо чланак Јелене Димитријевић који

11 Радина Вучетић, *Кока кола социјализам* (Београд: Службени гласник, 2012), 46–47.

12 Поред Јелене Димитријевић о Америци је, како Гвозден наводи, писао и Илија Петровић у *Летопису Матице српске* 1929. Ипак, реч је о краћем тексту од свега неколико страница, те и поред овога, путопис Јелене Димитријевић остаје јединствен и изузетан по својој теми у међуратној књижевности. Илија Петровић је такође 1933. објавио књигу са „америчком“ темом *Они који не осташе овде: југословенски пионири у Америци*, али овде није реч о путопису већ о студији о емиграцији у Америци.

13 Владимир Гвозден, *Српска путописна култура 1919–1941*. (Београд: Службени гласник, 2011), 80.

14 Ibid.

представља одломак из путописа *Нови свет*.¹⁵ Географија српских међуратних путописа показује да се много више писало о Русији и другим преваходно европским земљама него о Америци, што због директнијег политичког утицаја и географске блискости, што због веће културолошке усмерености и премрежености. Ипак, „иако није послужила као велика путописна инспирација, Америка, као ‘ултракапиталистичка’ земља, оправдано је била у међуратном периоду погодна тле за сагледавања будућности Запада и уочавања апорија модернизације.“¹⁶ Због тога су жанровски разнородни текстови Јелене Димитријевић о овој теми још важнији, а можемо рећи и да она њима у српску културу уводи значајну и након Другог светског рата присутну и, у неким аспектима попут (популарне) културе, незаобилазну и доминатну тему, каква је тема Америке, модернизације и американизације. У том смислу америчке теме Јелене Димитријевић представљају својеврсни ексклузивитет у српској књижевности и култури 20-их и 30-их година ХХ века, а посебно што су емпиријски оснажене: односно Јелена Димитријевић пише на основу сопственог непосредног искуства у овој земљи.

Америка у феминистичкој јавности

Јелена Димитријевић се укључује у процесе американизације и помаже рецепцију америчке (популарне) културе, која је била видљивија у феминистичкој него у књижевној јавности. Процеси американизације, тј. америчког утицаја на европске земље преваходно преко (популарне) културе, постају интензивнији управо 20-их година ХХ века када и настају текстови Јелене Димитријевић о овој „обећаној“ земљи.

Двадесетих година, Америка почиње и интензивнији „извоз“ продуката сопствене културе – Холивуд израста у светског лидера у производњи филмова, долази до развоја цеза и радија, али до успона самопослуга, кока-коле и аутомобилске индустрије. На Америку се већ тада из европске перспективе гледало како на земљу просперитета и бескрајних економских могућности.¹⁷

15 В. Добрило Аранитовић, *Библиографија часописа Мисао* (Нови Сад, Београд: Матица српска, Службени гласник, 2013), 380.

16 Ibid., стр. 82.

17 Радина Вучетић, нав. дело, 30.

Иако је путовање Јелене Димитријевић мотивисано Првим светским ратом и америчко-српским савезништвом, она интензивно и детаљно пише о америчком начину живота, о свакодневици и приватности, о начину на који су уређене куће, о облицима забаве, о моди, биоскопу, филму, о музици и плесу. Биљана Дојчиновић такође примећује: „Она бележи својеврсну историју приватног живота жена у САД у периоду 1919–1920.“¹⁸

Колико су за ове теме биле заинтересоване феминисткиње сведочи и поменути чланак Анђе Бунушевац у часопису *Жена и свет*. Пишући текст заснован на интервјуу са Јеленом Димитријевић, Анђа Бунушевац се задржава управо на посети Јелене Димитријевић Холивуду¹⁹ и констатује: „Дакле, замислите, чак је била и у Холивуду, вечитом сну будућих филмских звезда и свију наших многобројних филмофила“.²⁰ За разлику од путописне културе тог времена у феминистичкој штампи се пише о познатим и успешним Американкама и феминисткиње су биле заинтересоване за америчку културу, уметност, филм. Чињеница је да је ипак много присутнији говор о женама из европских земаља посебно из Русије, Скандинавије, Енглеске и Француске, али се посебно тридесетих година говори и о Американкама. За њих је највише било заинтересовано уредништво популарног часописа *Жена и свет* где је и објављен интервју са Јеленом Димитријевић у коме Анђа Бунушевац истиче њену посету Холивуду. Управо је овај часопис имао значајну улогу у „американизацији“ феминистичке јавности. Овде су објављени портрети познатих Американки, штампају се текстови о популарним холивудским глумицама какве су биле Норма Ширер (Norma Shearer), Мери Брајан (Mary Brian), Грета Гарбо (Greta Garbo), Ширли Темпл (Shirley Temple), пласирају се њихове фотографије, како би се пренео дух Холивуда, али се такође извештава и о америчким авијатичаркама, спортисткињама,

18 Биљана Дојчиновић, „Вилословка‘ путем око света“, предговор у Јелена Ј. Димитријевић *Седам мора и три океана* (Београд: Лагуна, 2016), 15.

19 Реч о другом путовању у Америку које представља део пута око света током 1927. године. Анђа Бунушевац помиње да ће путопис бити објављен „ускоро“, међутим путопис *Седам мора и три океана* о коме је највероватније овде реч штампан је тек 1940. године. Могуће је, такође, да ауторка чланка најављује *Писма из Индије* (1928) или *Писма из Мисира* (1929).

20 Анђа Бунушевац, нав. текст, 9.

студенткињама, радницама. Такође, у часопису *Женски покрет* који је био усмеренији ка феминистичком активизму, мање су присутне популарне и познате Американке и Холивуд, али се пише о борби Американки за право гласа, представљају се успешне Американке, ипак неупоредиво у мањем обиму него Европљанке. Међутим, 1934. године и уредништво *Женског покрета* објављује фељтон „Жене у Америци“²¹ ауторке Ангелине Мојић Ивановић.²² Овај фељтон излази исте године када и путопис Јелене Димитријевић.

Присуство америчких тема у феминистичкој штапи 30-их година може сместити амерички путопис и текстове са америчким темама Јелене Димитријевић у другачији контекст од оног који им даје путописна култура тог доба. Док је на једном месту путопис јединствен и ексклузиван по својој теми, на другом је саставни део феминистичке јавности заинтересоване за америчке теме. Оваквој контекстуализацији доприноси и податак да је делове путописа, пре него што су објављени, ауторка читала у женским клубовима, те су тако постајали део феминистичке јавне сфере.

Из прве у нову *Гласникову* серију или Од „Американке“ до „Американки“

Јелена Димитријевић је, како у свом америчком путопису пише, имала два велика интересовања када су жене из других држава у питању: „Од свих жена с којима сам се у туђини дружила, највише ме интересују Туркиње и Американке“.²³ О животу жена из Турске и уопште о културама Истока, написала је низ жанровски различитих текстова, док су радови о западним културама мањег обима. Литерарни деби ове ауторке, као и прве деценије њеног рада обележени су темама које се тичу жена Истока. Ипак, „амерички

21 Реч је о дводелном тексту објављеном у два броја часописа *Женски покрет* (мартовска и априлска свеска 1934. године) у рубрици *Фељтон*. Др. Ангелина Мојић-Ивановић анализира степен слобода у којима „ужива“ америчка жена, ослањајући се на историјски процес борбе за право гласа. Др. Ангелина Мојић-Ивановић, „Жене у Америци“, *Женски покрет*, г. XV, бр. 3 и 4 (1934): 31–32 и 46–47.

22 О представљању жена и женским портретима у овим часописима погледати селективну библиографију женских портрета објављену у Станислава Бараћ, *Феминистичка (контра)јавност* (Београд: ИКУМ, 2015).

23 Јелена Димитријевић, *Нови свет или у Америци годину дана*, нав. издање, 96.

текстови“ су, како смо показали, по ексклузивности теме изузетно значајни у опусу Јелене Димитријевић, али и у контексту српске књижевности прве половине XX века. Први текст са америчком темом штампан је 1912. године и реч је о приповеци „Американка“ у *Српском књижевном гласнику*, приповетка је након Првог светског рата 1918. године објављена као самостално издање. За *Американку* Ана Стјеља у својој дисертацији посвећеној стваралаштву Јелене Димитријевић констатује:

Ово прозно остварење и по форми и по тематици одудара од Јелениног целокупног књижевног опуса. Иако се у неким елементима ове приче назиру књижевне преокупације које обележавају њено стваралаштво, ипак можемо констатовати да ова прича одражава нешто другачију пишчеву замисао. Она укида књижевни монопол њених тема и успоставља нов културолошки круг.²⁴

Управо приповетка „Американка“ представља почетак новог тематског круга, односно како Магдалена Кох примећује:

слама тематски монопол карактеристичан за прву фазу њеног рада. Након низа дела у којима је доминантна потка била муслиманска култура, а нарочито положај жена у исламу, по први пут се појавио наслов који њена дела уводи у окцидентални круг културних интересовања.²⁵

Приповетка „Американка“ је написана пре него што је Јелена Димитријевић посетила Америку и у њој је насловна именица сугестија која упућује на другачије, друго, далеко, непознато, недостижно, загонетно, па чак и на *femme fatale*. Јунакиња ове приповетке је предмет пожуде и жеље младића који је уједно и приповедач, те се са овом предратном Американком читаоци упознају кроз субјективну визуру заљубљеног човека. Много конкретнији обриси Американке/и оцртаће се у наредним текстовима ове ауторке захваљујући путовању у Америку 1919. године када се ауторка упознала са бројним „реалним“ Американкама, које ће представити прво на страницама штампе, а затим и у књизи-путопису.

²⁴ Ана Стјеља, *Елементи традиционалног и модерног у делу Јелене Димитријевић* (Београд: Филолошки факултет, 2012, необјављена докторска дисертација), 138.

²⁵ Магдалена Кох, *...кад sazremo као култура...* (Београд: Службени гласник, 2012), 281.

Приповетка „Американка“ вишеструко је значајна за стваралаштво Јелене Димитријевић, али и за женску приповетку уопште, њену историју и тематско-мотивску разноврсност. Жанровски она припада корпусу љубавних приповедака које ауторке од краја XIX и током XX века интензивно пишу и објављују: почевши од реалисткиња у другој половини XIX века готово да нема ауторке која се није окушала у овом жанру. Због својих карактеристика као што је приповедање у првом лицу из перспективе мушкарца, односно због примењене родне трансгресије,²⁶ она представља значајну карику у формално-техничким особеностима женских љубавних приповедака. Такође, због љубави према странкињи која је њена главна тема она упућује на низ имаголошких тумачења и перспектива, којима доприноси и чињеница да се главни јунак налази у њему страном европском граду.²⁷ Ово је, такође, приповетка о путовањима и путницима јер се и главни јунак и жена у коју је заљубљен налазе на путовању, упознају се у хотелу, а њихова љубав је осујећена, имећу осталог, и привременошћу њиховог боравка.

Како је приповетка написана и објављена пре него што је Јелена Димитријевић отпутовала у Америку, она је у неком смислу и „пророчка“, односно антиципира, како амерички путопис и текстове из круга америчких тема, тако и путовање само.

Приповетка „Американка“ у међуратном периоду добија неколико допуна: 1) чланак „Американке“ може се посматрати као њен коментар јер се у њему описују конкретне америчке жене; 2) у тексту „У Америци 'нешто се догодило“ не само да се љубав према Американки изнова тематизује, већ приповетка „Американка“ постаје и књижевни јунак; 3) у путопису одељак „На уик-енду код мисиз Флаг“ предратна приповетка добија свој епилог, тј. испричана је из женске перспективе. Због овакве текстуалне премрежености и поигравања мотивима, темама и ликовима можемо рећи да је ова приповетка нуклеус америчких тема Јелене Димитријевић, односно да је захваљујући путовању и познанствима, ауторка овај текст дописивала, поигравала се њиме, коментарисала и тумачила

²⁶ В. Магдалена Кох, нав. дело, 279–300.

²⁷ У самој приповеци град није именован али је, по свој прилици, реч о Лондону.

и то у жанровски различитим проседеима две деценије након што је написан тако да смо пратећи овај дијалог сведоци једног узбудљивог и несвакидашњег интертекстуалног поигравања и дописивања.

Однос приповетке „Американка“ и поменутог поглавља из путописа детаљно и прецизно је анализирила Магдалена Кох показавши сличности и разлике међу њима,²⁸ те се њиховим поређењем овде нећемо бавити. У наставку рада концентрисаћемо се на друге две паралеле, тј. на текстове објављене у *Српском књижевном гласнику*.

Троделни текст „Американке“ објављен у *Гласнику* 1923. године штампан је са напоменом да је реч о одломку из необјављеног дела. Највероватније је сама ауторка ставила фусноту уз наслов текста: „одељак из нештампаног дела *У Новом свету*. Прочитано 25 марта ове године у Женском Клубу, у Београду“. Из ове напомене сазнајемо да је текст о Американкама прво био део усмене феминистичке јавности, а затим је објављен у часопису. Податак да је о Американкама читано у Женском клубу, вишеструко је значајан јер сем што нам ова напомена још једном сведочи о женским читалачким клубовима који су организовани од почетка XX века из еманципаторско-просветитељских, а затим из феминистичких разлога, ова фуснота показује да је овај текст у феминистичкој јавности живео и пре штампања. Можемо да претпоставимо да је јавно читање било пропраћено и разговором и(ли) дебатом, што је важно са становишта производње феминистичког знања и деловања у ширем јавном и културном простору.

Поглавље путописа из 1934. године које носи исти наслов „Американке“, у великој мери се подудара са чланком из *Гласника*, али је унеколико и промењен, што сведочи о томе да се Јелена Димитријевић враћала овом рукопису и мењала га од 1920. када је написан па до 1934. када је објављен. Измене нису безначајне, а реч је првенствено о скраћењима која је ауторка предузела у „финалној“ верзији текста.

Из уводног дела је избацила пасус у којем пореди Американке и Туркиње називајући их *новим*, а укључује запажања

²⁸ Магдалена Кох нав. дело, стр. 289–296.

о Американкама које је сретала на Истоку и за време рата, која су обележена размишљањима о класној структури америчког друштва, о богатим и сиромашним женама. У часописној верзији чланка Јелена Димитријевић оставља значајну напомену која изостаје из коначног текста:

Американке су оно на земљиној кугли што су савремене Туркиње само у Турској: *нове*. Американке нису жене прошлости, већ жене будућности, и то све, без изузетка, колико год их има у овој држави састављеној из четрдесет осам држава.²⁹

Иако су поређења са Туркињама у путопису присутна овај део у којима се Американке и Туркиње поистовећују у контексту *нових* жена изостаје. Можемо претпоставити да је двадесетих година сећање на *Н/нове* било интензивније, а актуелност теме већа, те да је читајући овај текст у женском клубу Јелена Димитријевић желела уједно и да публику подсети како на свој роман, тако и на младотурску револуцију, односно на почетке освајања слобода. Средином тридесетих година проблем *нових* није у тој мери био актуелан колико запажања о богатству и сиромаштву, о друштвеним класама и сталежима, па отуд уместо избаченог дела, између осталог, стоји:

Напоследку, Американке, које сам сретала на путу, нарочито на Истоку, обично су биле богаташице, што, по америчком, значи жене из највишег друштвеног сталежа (*from the highest social class*); а ја сам хтела да видим жене из средњег сталежа (*from the middle social class*), како се то каже овде, у земљи 'без друштвених сталежа'. Желела сам да видим оне америчке жене што ако живе у Њу-Јорку нису путовале ни до Филадельфије, ма да им је она била у непосредној близини. (...) Истина, за време рата, и ја сам имала прилике као и други да сретнем Американке из средњег друштвеног сталежа које су биле по америчким мисијама као болничарке или као изасланице за дељење помоћи бедним и потиштеним.

Уместо *нових* ауторка у текст имплементира минијатурну анализу америчког друштва са класног становишта: жене више класе

²⁹ Јелена Димитријевић, „Американке“, *Српски књижевни гласник*, књ. 9, бр. 3 (1923):188.

путују светом, док су припаднице средњег сталежа оне које нису отпутовале ни из родног места, али су оне биле те које су помагале у рату, ангажоване као болничарке и хуманитарке. Говорећи о овом аспекту путописа Биљана Дојчиновић такође закључује:

У највећем делу ове књиге она портретише Американке, припаднице средње класе. Описује предавачице и списатељке, чиновнице, жене и њихове улоге у породици; примећује и социјални миље, и модерне игре, живот у доба прохибиције, популарност филмова, али и класне и расне поделе и однос према религији.³⁰

Сем уводног дела који је нешто проширен у осталом делу текста ради се о скраћењима: избачени су делови који описују „газдачицу“ Јелене Димитријевић, тј. сви описи *ms W-se* и њене породице, као и начина на који је водила домаћинство, и њеног односа према самој ауторки из коначне варијанте текста изостављени су, односно коначна верзија је, у односу на предавање/часописни чланак, деперсонализована – у њој су остала општија запажања без референци на конкретну породицу. Посебно је значајно да је Јелена Димитријевић избацила делове у којима говори о европском пореклу Американаца, о холандском насељавању Њујорка или енглеском насељавању Бостона тако да о европским коренима америчког друштва нема говора у овом одељку америчког путописа.

Ипак, највећи део текста је сем мањих стилских корекција истовестан и у њему предатна Американка добија конкретне обресе у опису америчких жена. Американке су жене које се боре за право гласа и за равноправност са мушкарцима, а слика коју Јелена Димитријевић има о њима пре одласка у Америку јесте слика коју је стекла у сусретима са Американкама на другим путовањима и током Првог светског рата. Међутим, она истиче да је желела да их упозна у њиховој кући јер су сви другачији код своје куће него на страни. Уз то, Јелена Димитријевић истиче да је на путовањима сретала искључиво веома богате америчке жене, а да у рату није било могућности да их анализира и да због тога у Америци највише жели да упозна Американку из средње класе.³¹

³⁰ Биљана Дојчиновић, нав. текст, 16.

³¹ Јелена Димитријевић, *Нови свет или у Америци годину дана*, нав. издање, 72. Ова анализа мотива изостаје из часописне верзије „Американки“.

Говорећи о њима ауторка говори о својим предрасудама са којима је отпутовала, као што су те да Американка није женствена, односно да је *напустила женство*, да се више дружи са мушкарцима, и да америчка жена не ради ништа у кући. Свако од ових предубеђења бива оспорено конкретним случајевима. Истичући сопствене заблуде и показујући стварно стање ствари које их је оспорило, Јелена Димитријевић указује на нестабилност посредних знања и показује неопходност директног упознавања, односно, *теренског рада*. Оно што је Јелени Димитријевић посебно значајно да истакне везано за Американке, а посебно за оне из *средње класе* која је највише занима, јесте њихова друштвена ангажованост – иако су примарно везане за кућу као мајке, супруге, домаћице, као *чуварке нације*, оне су и веома друштвено активне и одговорне, показују интерес за јавно и настоје да у својој заједници буду делатне и друштвено корисне. Колективни портрет просечне Американке поред физичке лепоте и негованости, према Јелени Димитријевић граде њена озбиљност, одговорност, вредноћа и марљивост, она је „машина која ради од јутра до мрака“, гостољубивост, учтивост, брижност, посвећеност, патриотизам, политичка освешћеност. Ипак, иако су Американке избориле низ слобода за себе оне су подвргнуте и низу општих друштвених забрана о којима Јелена Димитријевић такође пише. Она истиче да постоји забрана на флерт, забрана на алкохол, забрана црначке игре шими, која се сматра исувише ласцивном да би се јавно изводила, забрана јавног картања и низ других које наизглед чине друштво „пристојнијим“, а суштински поспешују хипокризију.

„Американка“ као књижевни јунак: студија случаја америчког издаваштва

У *Српском књижевном гласнику* у децембру 1924. године Јелена Димитријевић се враћа својој приповеци „Американка“ али на један веома необичан начин. Реч је о новој, али фабулативно готово истовестној приповеци „У Америци 'нешто се догодило““. Из напомене уз овај текст дознајемо да је написан на француском језику и да је реч о претходно, такође, прочитаном тексту у женском клубу у Паризу: „Ову приповетку, написану на француском, писац је

читао у Клубу Америчких Жена у Паризу, новембра 1920³². Дакле, приповетка је (на)писана када и путопис, односно током или након америчког путовања. Као и у предратној причи „Американка“ и овде је примењена родна трансгресија, то јест, приповедач је у првом лицу мушког рода. Реч је о љубавном говору, о заљубљености странца у Американку. Међутим, за разлику од претходне приповетке, главна јунакиња ове приповетке подсећа на америчке жене из путописа *Нови свет* или, на пример, на Мисиз Хес приказану, како у путопису, тако и у чланку објављеном у часопису *Мисао*. Главна јунакиња је посвећена кући, деци, јавној делатности, она већину времена проводи у послу, прате је уобичајни атрибути које ауторка наводи у оригиналним терминима као што су *rocking chair, chewing gum, office, lady, bussines, weekend, dancing dinner*, као и фразе *I'm busy, I am awfully sorry, All right* итд.³³

Ипак, разлике између две приповетке свакако постоје: младић је одсео у кући жене у коју је заљубљен, а нису се срели у хотелу, радња приповетке је смештена у породичну кућу у Њујорку, а не у лондонски хотел, јунакиња је удата и има децу, а за разлику од Американке, овде је само главни јунак – приповедач, путник, док је јунакиња представљена у свом окружењу. Такође, главна јунакиња је обележена свим оним карактеристикама којима Јелена Димитријевић описује конкретне Американке у свом путопису и у том смислу је ова приповетка својеврсна допуна, материјализација приче на коју директно реферише. Карикатурални моменат, као и иронија и духовитост, представљају нови, придодати слој приповеци који је контрастиран класичном љубавном проседеу „Американке“.

Међутим, највећа разлика је у сасвим новом додатку, тј. другом делу приче који приповедач најављује:

Ја бих, моји пријатељи, могао овде да завршим, али знам да бисте ви рекли: Па шта би даље? Зато допустите да запалим

32 Јелена Димитријевић, „У Америци 'нешто се догодило'“, *Српски књижевни гласник*, књ. 13, бр. 8 (1924): 561.

33 Јелена Димитријевић ове типично америчке фразе, лексеме за атрибуте, навике и предмете често оставља на енглеском језику, понекад их транскрибујући, а често их штампа и оригиналним писмом. Овакав поступак доприноси „аутентичности“ доживљаја, а често је и мотивисан неадекватним или непостојећим преводима на српски језик попут речи *weak end* коју Јелена Димитријевић понекад преводи као крај недеље.

цигару, па да продужим. Премда ће ово што ћу вам сада испричати мање личити на други део ове приповетке.³⁴

У другом делу приповетке младић због, готово карикатурално представљене, заузетости младе жене не налази подесан начин, време и место да јој изрази своју заљубљеност и због тога одлучује да о томе напише приповетку коју ће објавити у неком од водећих америчких књижевних часописа и тиме јој изјавити љубав. У овом делу текста налази се директна референца на приповетку из 1912: „О када ми она буде видела фотографију у магазину! О, када ми буде прочитала *Американку!*“³⁵ На овом месту директне интертексталне конекције предратна приповетка, условно речено, постаје јунакиња приче чију судбину у рукама америчких издавача даље пратимо.

Неименовани млади писац, главни јунак текста Јелене Димитријевић, објављује приповетку са својом фотографијом. Важност фотографије је једна од тачака на којој се анализа/критика америчког издаваштва задржава:

Америка је земља где се никаква публикација у ма којем магазину или новинама не да ни замислити без фотографије аутора, било мушког пола или женског. А та моја фотографија, била је лепа вере ми. Премда, моја родбина и моји пријатељи у мојој далекој отаџбини не би ме на њој познали, пошто сам чим сам допловио у Америку, у једном 'прекоокеанском расположењу', и желећи свакако да се што пре американизирам, лишио себе онога без чега се тамо код нас одрасло мушко не би смело појавити у свет – бркова.³⁶

Дакле, „успех“ у Америци, американизација, подразумева не само промену писања и начина размишљања, већ и промену физичког изгледа до непрепознатљивости и симболичког огољавања какво представља скидање бркова. Остатак приче посвећен је покушајима да младић објави текст и његовој преписци са уредницима часописа за које наводи да су *краљеви Новог Света*, који раде у редакцијама *краљевским палатама*.³⁷ Преписка се своди на писма

34 Јелена Димитријевић, „У Америци 'нешто се догодило'“, нав. издање, 569.

35 Ibid., 572.

36 Ibid.

37 Ibid: „А едитори великих листова и магазина у Новом Свету, то су, заиста, краљеви Новог Света, као што су им зграде редакција краљевске палате“.

захвалнице-одбијенице где је главни аргумент за одбијање утисак да се у приповеци није ништа догодило. Како би текст учинио прихватљивијим након неколико одбијања, младић одлучује да уведе догађај и то пољубац: „И у чудној екстази, ја губим разум, пригињем се ка њој и притискам свој пољубац на њена уста, један ватрени пољубац“.³⁸ Након овога, писмо-одбијеница је проширено и додатним образложењем: „У вашој приповеци налази се један илегалан пољубац, што значи да та приповетка не може бити публикована ни у једном литерарном часопису у Државама, пошто је егзотична.“³⁹

Мат позицију у којој се нашао након низа одбијања младић решава тиме што дописује приповетку и то у *bestseller* сензационалистичком или холивудско-филмском кључу тако што убија жену у коју је заљубљен, чиме приповетку претвара у трагичну отеловску љубавну причу прихватљиву широкој публици. Испоставља се да за америчку јавност пољубац није прихватљив, али убиство јесте, те након овог дописивања приповетка бива прихваћена у неколико часописа.

Захваљујући таквој поставци и фабулативном обрту, Јелена Димитријевић је направила врхунски иронијски осврт на природу америчког издаваштва које препознаје сензацију као књижевно решење, чиме је од љубавне приповетке направила студију случаја америчког часописног издаваштва, а лик главног јунака трансформисала од клишетираног вертеровски трагично заљубљеног јунака до младог писца Европљанина који се бори са ветрењачама капиталистичких америчких издавачких политика. Без обзира на истовремено публиковање приповетке у десет књижевних америчких листова, на препоруку за будућу каријеру „кино-писца“, односно управо због тога, младић своју америчку авантуру завршава разочаран: „Извршио сам чак и злочин само да бих задовољио укус једне читалачке публике, укус који су јој васпитали њени свирепи едитори.“⁴⁰

---

38 Ibid., стр. 573.

39 Ibid.

40 Ibid., стр. 577.

Јелена Димитријевић, међутим, није усмерена искључиво на америчко друштво, већ се, креирајући идентитет младог писца, поиграва псеудонимима, идентитетима, фигурама моћи и у српској култури. Наиме, младић свој литерарни деби потписује именом преминулог српског критичара иза чијег описа назиремо Јована Скерлића:

Ја написах и своју биографију. Не могу рећи аутографију, пошто сам је потписао именом једног нашег славног критичара и писца Историје Књижевности, који је истина умро, али шта знају Американци да је умро када не знају ни да је живео.⁴¹

Ова текстуална досетка ауторке, као и иронија и духовитост запажања чине наведени део текста једним од неочекиваних и најзабавнијих места ове, ионако врло узбудљиве и текстуалном игром испуњене, приповетке.

*

Када је 1934. године објавила путопис *Нови свет*, Јелена Димитријевић је у периодици имала већ неколико текстова који припадају америчким темама. Отворила је овај корпус текстова приповетком „Американка“ 1912. године ни не слутећи да ће неколико година касније путовати у Нови свет, те да ће моћи из новог угла и са непосредним знањима да осветли и сопствену приповетку. „Дописујући“ је у неколико наврата ауторка је прибегла интертекстуалном поигравању, било тако што је у путопису дала епилог америчке љубавне драме, било тако што је под плурализованим насловом (Американке) објављивала фељтон у коме је своју имагинарну предратну јунакињу конкретизовала или, напослетку, тако што је поново написала фабулативно и тематски готово исту приповетку, како би је претворила у главну јунакињу приче која постаје авантуристичка приповетка о путу текста од рукописа до часописа.

---

41 Ibid., 572.

ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

А) Текстови Јелене Димитријевић у Српском књижевном гласнику

„Писма из Солуна“. књ. 21, св. 11–12 (1908): стр. 801–808, 881–886; књ. 22, св. 1–8 (1909): 13–21, 88–96, 171–178, 253–257, 332–336, 415–420, 487–494, 567–577.

„Американка“. књ. 28, св. 2–3 (1912): 81–91, 161–170.

„Американке“. књ. 9, св. 3 (1923): 188–197.

„Американке“ (II). књ. 9, св. 4 (1923): 284–290.

„Американке“ (III). књ. 9, св. 5 (1923): 351–357.

„Писмо са Тракије“ (I). књ. 11, св. 5, (1924): 321–327.

„Писмо са Тракије“ (II). књ. 11, св. 6, (1924): 403–416.

„У Америци нешто се догодило“. књ. 13, св. 8 (1924): 561–577.

„На Тихом океану“. књ. 30, св. 7 (1930): 481–487.

Б) Остали текстови Јелене Димитријевић

Американка. Сарајево: И. Ђ. Ђурђевић, 1918.

Писма из Солуна. Сарајево: И. Ђ. Ђурђевић, 1918.

„Код Мисиз Хес“ (Писмо из Америке). *Мисао*, књ. 29, св. 5–6 (1929): 261–274.

Нови свет или у Америци годину дана. Београд: Ed. Y. P. – N. Y. C., 1934.

СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА

Аранитовић, Добрило. *Библиографија часописа Мисао*. Нови Сад, Београд: Матица српска, Службени гласник, 2013.

Бараћ, Станислава. *Феминистичка (контра)јавност*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2015.

Бунушевац, Анђа. „Јелена Димитријевић“. *Жена и свет*, бр. 3 (1928): 9.

В. „Јелена Ј. Димитријевић: Нови свет, или у Америци годину дана Београд 1934.“ *Српски књижевни гласник*, књ. 43, св. 7 (1934): 546.

Vučetić, Radina. *Koka kola socijalizam*. Београд: Службени гласник, 2012.

Гвозден Владимир, *Српска путописна култура 1919–1941*, Службени гласник, Београд, 2011

Dojčinović, Biljana. „'Viloslovka' putem oko sveta“. У Jelena J. Dimitrijević. *Sedam mora i tri oceana*, 11–44. Београд: Laguna, 2016.

Кох, Магдалена. *...кад сазремо као култура...* Београд: Службени гласник, 2012.

Милинковић, Јелена. „Женска књижевност у првој серији Српског књижевног гласника: библиографска перспектива“. У *Значај библиографије периодике за истраживање књижевности и културе*. Уредиле Ана Ђосић-Вукић, Весна Матовић, 83 – 106. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014.

Mojić-Ivanović, Angelina. „Žene u Americi“, *Ženski pokret*, г. XV, бр. 3 i 4 (1934), 31–32 и 46–47.

Стјеља, Ана. *Елементи традиционалног и модерног у делу Јелене Димитријевић*. Београд: Филолошки факултет, 2012. (необјављена докторска теза)

С./екулић/ И. /сидора/. „Јелена Ј. Димитријевић: Нови свет или годину дана у Америци“. *Српски књижевни гласник*, књ. 43, св. 8 (1934): 604 – 605

Jelena Milinković

Institute for Literature and Art
Belgrade

Jelena Dimitrijević, *Srpski književni glasnik [The Serbian Literary Gazette]* and America

The paper analyzes texts by Jelena Dimitrijević pertaining to American topics, which were published in the first and the latest series of *Srpski književni glasnik [The Serbian Literary Gazette]* (1901–1914 and 1920–1941). Focus is placed on the short story „The American Woman“. Comments, additions and interpretations of the story were provided in the texts published after it. The paper observes the way this text is placed at the center of the intertextual and semantic intersection, from 1912, when it was published, up to 1934, when Jelena Dimitrijević’s American travelogue *Novi svet ili u Americi godinu dana [The New World or a Year in America]* was printed. It analyzes the place of Jelena Dimitrijević’s texts pertaining to American topics in two contexts: 1) in the context of the literary public, in which they represent a kind of exclusivity and an exception and 2) in the context of the feminist public, in which they are part of the corpus of social phenomena significant for the Americanization of the Serbian cultural space and society in the interwar period (1919–1940).

Keywords: Jelena Dimitrijević, America, “The American Woman“, American women, Americanization, *Srpski književni glasnik [The Serbian Literary Gazette]*